

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐSÉG:

Zöldfa-utca 31-ik szám.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

Egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 12 kor.
negyedévre 6 .

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztői irodába.

Tartalom: Jubiláris hét. — A kivallatás és a halálbüntetés elleni küzdelem Magyarországon. *Dr. Fayer László* egyetemi tanártól. — Végrendeleti öröklés. *Dr. Weinmann Fülöp* kir. közjegyzőtől. — A választói jog mivolta. *Dr. Polner Ödön* miniszteri titkár, egyetemi magántanártól. — Az örökvallás (fassio perennális). *Dr. Illés József* miniszteri fogalmazótól. — *Törvénykezési Szemle:* A viszonykereset elkészítéséről. *Dr. Jacobi Béla* budapesti ügyvédől. — A váltó-engedmény. *Mike Lajostól.* — Különfélék.

Melléklet: Curiai Határozatok. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Jubiláris hét.

A kir. Curia nagydíj elnöke imént ülte nyolczvanadik születésnapját.

Az ünnep harmoniáját csak egyetlen accord zavarta, az ősz elnök abbéli kijelentése, hogy «e nap oly időpontot jelez, mely arra inti, hogy már nem sok időt fog a közszolgálatnak szentelhetni». Az üde szellemi képességű, erejének, jogászai tehetségének teljességében levő elnöknek nem szabad gondolni sem arra, hogy otthagyja azt a széket, melyet minden tekintetben tökéletesen tölt be.

Szabó Miklós Horvát Boldizsár miniszterségének első éveiben államtitkár volt, buzgó munkatársa, részese a széles látókörű, nagy conceptióju miniszternek a magyar igazságügy átalakítását célzó alapvető működésében.

Soha el nem évülő érdeme Szabó Miklós államtitkárnak, hogy egy rendeletben a lehető legerélyesebben állást foglalt a csendőri kinzások ellen.

Mint kir. táblai és utóbb curiai elnök nem pusztán a vezetésére bizott testületek vezetője volt, de mint az igazságszolgáltatásban ténylegesen működő bíró, mint elsőrendű civilista, mindig a legnagyobb tekintélynek örvendett.

Szabó Miklós a minden irányban független magyar bíró mintaképe; hajthatatlan fölfelé, népszerűséget nem hajhász. A régi magyar országbírák nagy alakjaihoz hasonlatos kiváló egyéniség.

A másik bíró, aki e héten ünneplés tárgya volt, Daruváry Alajos a Curia nyugalmazott másodelnöke, akit a budapesti tudományegyetem diszdoktorrá avatott fel.

A diszdoktori diploma a legnagyobb kitüntetés, amelyet az egyetem adhat. Elismerése ez a valódi kiválóságnak, a maradandó érdemeknek. Daruváry Alajos a kereskedelmi törvény javaslatának enquetején és a büntetőtörvény novella-javaslatának enquetején elnökölt; a Magyar Jogászyűlés is egy ízben elnökké választotta meg. Kitüntetésével az egyetem jogi kara egy lezárt életpálya nagy eredményeit jutalmazta.

A másik jubiláris diszdoktor: Horánszky Nándor. Activ államférfiu, aki mögött szintén évtizedek hazafias munkássága áll s akitől még sok alkotást remélhetünk. Horánszky Nándor politikai tevékenysége mindig jogi alapon állott; ő a magyar jogállam egyik előharczosa. Államjogi fejtegetései magas tudományos színvonalon mozognak.

Ugyancsak az egyetem tisztelte meg jubiláris doktori oklevéllel Falk Miksát, akinek publicistikai tevékenysége az ötvenes évekre nyulik vissza, amikor volt bátorsága a legnehezebb körülmények között az alkotmány helyreállításáért sikra szállani. Azóta is szakadatlanul munkása a közéletnek. A képviselőház és a delegatio legjelentősebb okmányai évtizedek óta az ő tollából folynak.

A kivallatás és a halálbüntetés elleni küzdelem Magyarországon.*

Mária Terézia környezetében két büntetőjogi kérdéssel foglalkoztak behatóan: a kivallatás és a halálbüntetés megszüntetésével.

Különösen Sonnenfels, a bécsi egyetem nagyhirű tanára, lépett fel úgy a kivallatás, mint a halálbüntetés megszüntetése mellett. S rövid idő alatt iskolát csinált. A bécsi előkelő társaságban ünnepelték őt; a nap hőse lett.

Mária Terézia rokonszenves érdeklődéssel kísérte Sonnenfels tanításait. A királynőre különben befolyással voltak egy másik alattvalójának, a milánói Beccariának tanai is.

A két tudós büntetőjogi rendszere iránt még sokkalta nagyobb előszeretettel viseltetett Mária Terézia fia, József. Amíg a királynő a kivallatás kérdését különválasztotta a büntetőjogi törvényhozás többi kérdéseitől, mivel ezek tekintetében nagyobb nehézségek nem merültek fel: József már anyja uralkodása idejében a kivallatáson kívül az egész büntetési rendszert, de különösen a halálbüntetés eltörlésének kérdését, hozta napirendre.

A tárgyalások abban az időben folytak, a midőn Mária Terézia Józsefet már kormányzó társaként maga mellé vette.

Alig lépett ugyanis 1768-ban életbe Mária Terézia büntető-törvénykönyve, mely a kivallatást megszorította ugyan, de legnagyobbbrészt mégis fentartotta, az akkori bünvádi eljárás ezen legfontosabb segédeszköze tekintetében egész sora az elvi kérdéseknek merült fel, melyeket a bíróságoknak el kellett dönteniök. A bécsi legfőbb bíróság részéről több felterjesztés jött és ezeket a királynő az államtanácshoz utasította; egyszersmind felvetette azt a kérdést, hogy nem kelene-e a kivallatást teljesen megszüntetni, vagy legalább ujolag lényegesen megszorítani. A tárgyalások közben József kezébe került az iratcsomó. Odaigtatta abbéli véleményét, hogy ne a részletekről tanácskozzanak, hanem arról, hogy megszüntetendő-e a kivallatás teljesen; ő maga a megszüntetés mellett van.

Ezén kísérő irat természetesen befolyást gyakorolt az államtanács tagjaira s a tanácskozások eredménye az lett, hogy csak kis többséggel határozták el a kivallatás — megtartását.

A kérdés ezek után döntés végett Mária Terézia elé terjesztetett s a királyné Józsefet, «mint aki jogot tanult», kérte fel a határozathozatalra. József vegyes bizottságot hívott egybe s ezen tanácskozmányon a szavazatok pro és contra egyenlő számban oszoltak meg. Ily körülmények közt mégis Józsefnek kellett döntenie s ő a teljes eltörlést mondotta ki. Hozzátette pedig az elintézéshez, hogy ne csak az örökös tartományokra nézve, hanem Magyarországra, Erdélyre, továbbá Németalföldre és Lombardiára is kiterjedjen a rendel-

* Az 1843-iki javaslatok Anyaggyűjteménye I., II. és III. kötetinek okirati része az országos levéltárból való. Ujabbán kiterjesztettem kutatásaimat a bécsi udvari és állami levéltárra s ott igen becses adatokra találtam, melyek számos nehézséget eloszlatnak a történetek magyarázatában. A jelen közlemény, melyet az Akadémiában olvastam fel, a IV. kötet bevezető dolgozatának *összevont* foglalata. A forrásokra való utalások magában a dolgozatban vannak meg.

kezés. Itt mutatkozik már Józsefnek az az elhatározása, hogy az alkotmányos tényezők jogkörének ignorálásával kell behozni a reformokat, nehogy ezek bármi késedelmet szenvedjenek.

A magyar udvari kancellária a rendeletet ugyan egyenest nem támadta meg, de azt a felterjesztést teszi, hogy az életbe léptetés előtt czélszerű lesz bevárni a Curia véleményét.

A Curia rövid idő múlva beterjeszti a véleményt. A teljes megszüntetést nem támogatja, de belébocsátkozik annak tárgyalásába, hogy a megszüntetés esetére mi lépjen a kivallatás helyébe.

Az udvari kancellária hozzájárult a közvetítő véleményhez.

Ellenben a királynő, illetőleg József, követelte a rendelet végrehajtását. Ezentul a kivallatás miatti minden panaszt tárgyzó rendelet visszatér az elvi kérdésre; oktat és fenyeget.

Érdemes a felemlítésre, hogy a megszüntető rendeletnek Németalföldre és Lombardiára való kiterjesztése is nehézséget okozott. Ezen két tartomány Kaunitz herceg államminiszter ressortjába tartozott és Kaunitz már pár nappal a rendelet vétele után felterjesztést intézett a királynőhöz, melyben kifejti, hogy nincs ugyan ellenvetése a kivallatás megszüntetése tekintetében, de nem lesz tanácsos a kormányzati tényezők meghallgatása nélkül a rendeletet érvényesíteni. Néhány nappal később József utasítást ad a németalföldi és az olasz illető testületek meghallgatása iránt.

A kivallatás megszüntetése tehát Mária Terézia uralkodási idejébe esik ugyan, de Józsefnek a ténye. Ha ő tartózkodott volna a beavatkozástól, a királynő bizonyára, szokott módszere szerint, közvetítő részleges intézkedést tesz. Éppen nem hasonlít ez az akkor még radikális rendelkezés Mária Terézia többi intézkedéseire. Sonnenfels és József: ezek voltak akkoron a bécsi radikálisok.

A kivallatás megszüntetése átment József büntető-rendtartásába s a tilalom a magyar törvénytárba. (1790. évi XLII. tcz.)

A kivallatás Magyarországon rendszeresítve sohasem volt. A nemeseket illetőleg egyenes tilalom állott fen, mint Verbóczy III. 20. cikke tanúsítja. A nem-nemesekre nézve megtűrték. Erre mutat Verbóczy bevezetésének 16. cikk 4. §-a is. A visszaélések, az akkori körülményekhez képest, természetesen gyakoriak voltak s a panasz rendszerint Bécsbe ment.

A bécsi államtanácsban többször szóba került a Constitutio Criminalis Theresianának Magyarországon való behozatala. Az államtanács tagjai azt hitték, hogy a törvénykezési zavarok megszüntetésére legalkalmasabb volna e kodex életbeléptetése.

Az alkotmányjogi akadályokon kívül azonban lehetlenné tette ezt azon körülmény, hogy a Theresiana egész rendszere az inquisitió alapult; a behozatal tehát már perjogi tekintetben is visszaesés lett volna. Magyarországon ugyanis az accusatorius rendszer állott fenn, az a rendszer, melyre Európa még ma is csak törekszik.

Hozzájárul, hogy a Theresiana hasonlíthatatlanul súlyosabb büntetéseket állapít meg, mint a milyenek itt rendszerint alkalmazásban voltak; a boszorkányságot és a megbabonázást mint büntetteket bünteti; e mellett még a bírói önkénynek is tág teret ad, amennyiben megengedi az analogia útján való elítélést. Benne van ezeken kívül a megbélyegzés; és amit első helyen kellett volna említeni: a halálbüntetés mint poena ordinaria a legváltozatosabb súlyosításokkal és kínzásokkal.

Egészben véve Mária Terézia törvénykönyve, melyet találón Nemesis Theresianának is neveztek, nem igen tisztultabb szellemű, mint a tizenhetedik századbeli Praxis Crimi-

nalis, vagy a tizenhatodik századbeli Constitutio Criminalis Carolina.

Jellemző, hogy midőn a Theresiana mint törvény már szétküldetett, Kaunitz herceg államminiszter belepillantván a szövegbe, felháborodott a felett, hogy ilyes határozmányokat a tizennyolcadik század második felében még ki lehet adni és sürgős előterjesztést intézett a királynőhöz, hogy vonassa vissza a botrányos törvényt. Szét is ment azonnal a rendelet, hogy az életbeléptetés iránti intézkedéseket fel kell függeszteni és a példányokat vissza kell küldeni. Kaunitzot azonban az államtanácsban elnémitották azzal, hogy a törvény nem akar újításokat létesíteni, hanem csak a régi rendszeren belül kifejlődött kegyetlen szigort és a visszaéléseket megszüntetni s erre a célzatra vezették vissza azt is, hogy a törvény grafikus ábrákkal magyarázza meg a hóhérnak és segédeknek, hogy az egyes kivallatási manipulációkat miképp kell teljesíteniök.

A Theresiana és Magyarország büntetési rendszere közt tehát áthidalhatlan ür volt.

A magyar büntető igazságszolgáltatásban az erkölcsi eszközök, milyen a feltételes elítélés, a jótállás, a megkövetés, a perben állás betudása és a pénzbüntetés széles körű alkalmazása, lényeges alkotó elemet képeztek. A büntetőjogi eszmekör a régi Magyarországon ugyanazon felfogáson alapult, mely a büntetőjogot a föld egész kerekességén *ma* hatja át. Midőn mi 1878-ban a magyar büntető törvénykönyvet elfogadtuk, tulajdonképp részben visszafelé fejlesztettük büntetőjogunkat, mert elejtettük az erkölcsi büntetéseket. Megtettük, amit száz évvel azelőtt Bécsből imputáltak Magyarországnak: a szabályosabbá tétel czimén súlyosítottuk büntetéseinket. S most, a Csemegi-kodex harmadik évtizedében, novelláris uton visszaállítjuk azt, ami megvolt nálunk már évszázadokkal ezelőtt: a feltételes elítélést és a többi erkölcsi büntetéseket, valamint a bűncselekmények elkövetésétől visszatartó társadalmi tényezőket.

Nagyon természetes ily körülmények közt, hogy Mária Terézia korában Magyarországon nem a Theresiana, hanem Beccaria, Filangieri és Sonnenfels tanai hódítottak. Utóbbinak a könyvét lefordították latinra és a budapesti egyetemen ezen könyv alapján tanították a politikai tudományokat.

Hogy pedig Filangieri tanait valóban követték az országban, annak bizonyításához egy eddig ismeretlen adattal járulhatok, mely ugyan későbbi időből való, de bevilágít az előbbi időbe is.

Az 1792-iki büntető-törvénykönyv javaslata tárgyában az udvari kancellária Ferencz királyhoz felterjesztést intézett s ezen munkálatot minden ízében elítélte. Felhozta, hogy a törvénytervezet nagyon radikálisan újít, amennyiben nem veszi figyelembe, mi volt eddig Magyarországon bűncselekmény és mi nem, hogy demokratikus elveket követ, hogy a társadalmat egygyé akarja olvasztani, hogy a büntető törvénykönyv politikai részét elszakítja az alkotmányi törvényektől, hogy a külföld egyik írójának, Filangierinek, felforgató tanait követi, akinek munkája mint közveszélyű, el van tiltva az országban. Azt pedig, hogy a törvényjavaslat határozmányai valóban Filangieri munkáiból vannak meritve, oly módon bizonyítja, hogy ezen író munkájából számos részletet idéz és mellé helyezi a törvényjavaslat megfelelő határozmányait. Ennél klasszikusabb tanúság az olasz államtudós befolyása tekintetében igazán nem szükséges.

Legyen szabad még egyet hozzáadnom a kivallatásról mondottakhoz.

Állítottam fent, hogy Magyarországon az accusatorius rendszer volt gyakorlatban. Bizonyítani ezt nem szükséges ugyan, mert száz és száz irodalmi és bírósági bizonyíték támogatja. De nyomára jöttem egy adaléknak, mely sajátságos jellegénél fogva szintén megérdemli, hogy itt felhozzam.

Ferencz király 1832-ben kegyelmet adott egy embernek, akit egyik erdélyi szász szék halálra ítelt. Az iratokból az derült ki, hogy a szász szék az inquisitorius rendszert követte a perben s az ítéletet felterjesztette anélkül, hogy azt az elítéltek kihirdették volna. Ferencz király, az államtanács kezdeményezésére, a kegyelmezés alkalmából kérdést intézett az erdélyi udvari kancelláriához, hogy így történik-e ez Erdélyben a többi nemzetek bíróságainál is? Erre a kancellária azt felelé, hogy a magyar és a székely bíróságoknál az accusatorius rendszer uralkodik s ezen rendszer részleteit a felterjesztésben ki is fejti.

Előadja, hogy a vádat valamennyi terhelő bizonyítékkal a magistratuális fiskus nyújtja be és erre teszi meg a vádlott a maga kifogásait. A további allegátákat is éppugy váltják, mint a polgári perben szokott történni. Valamennyi ítéletet, akár szabadságbüntetésre, akár halálbüntetésre szólnak azok, a vádlott és védője jelenlétében hirdetik ki. Ha pedig a vádlott szegény ember, akkor a szegények ügyvédje támogatja, hogy a törvényes jogorvoslattal élhessen.

A felterjesztés az államtanács elé került és itt Mikos László államtanácsos megerősítette tartalmát és hozzátette, hogy a magyarországi bíróságoknál is ugyanez az eljárás honos.

Az osztrák államtanácsosok így jutottak annak tudomására, hogy Magyarországon oly bünvádi eljárás uralkodik, mely közelebb áll az angol eljárási rendszerhez, mint a kontinentálishoz.

Ez a rendszer egyenes ellentéte a Theresiana inquisitívjának.

S itt találjuk meg fő-indokát annak, amiért Magyarországon a kivallatás nem fejlődött rendszerré: *mert accusatorius volt Magyarország bünvádi eljárása.*

Áttérek a halálbüntetés kérdésére.

Az Anyaggyűjtemény I. és II. kötetében kimutattam, hogy Magyarországon a halálbüntetést nem alkalmazták azzal a vaskövetkezetességgel, mint a nyugaton. Számos körülmény enyhítette az idők folyamán törvényeink szigorát. Visszaélések tagadhatlanul voltak a halálbüntetés alkalmazása körül is, de igen sok történeti adat mutat arra, hogy Magyarországon a halálbüntetést mint rendszerinti büntetést sokkal előbb váltotta fel a szabadságvesztés-büntetés, mint a nyugati országokban. Nálunk is poena ordinariának nevezték, de nem volt az. Itt Magyarország megelőzte a többi államokat.

E történeti tény közel hozza a kérdést, hogy Magyarország a halálbüntetés teljes megszüntetése tekintetében milyen álláspontot foglal el, amióta ezen problema felmerült.

A halálbüntetési reform kérdésében szintén II. József adja meg a komoly impulzust — első sorban természetesen Ausztriára nézve.

A kivallatás megszüntetése iránti rendelkezése hatálytalan maradt volna, ha a halálbüntetés megtartatik régi terjedelmében.

Az anyagi büntetőjog ugyanis a halálbüntetést fogadta el mint poena ordinariát; az a bíró pedig, aki a halálbüntetést alkalmazza, mindig arra fog törekedni, hogy beismérésre tegyen szert, mert csak úgy veheti magára a felelősséget az irreparabilis halálbüntetés alkalmazásáért, a beismérésre való dolgozás pedig maga után vonja a kivallatást. Hasztalan tehát a kivallatás eltiltása, amíg a halálbüntetés a poena ordinaria.

Látható ebből, hogy a két kérdés a legszorosabb kapcsolatban van egymással.

Midőn József 1775 augusztus 13-án a kivallatás megszüntetése iránti javaslatát, melyet fent tárgyaltam, papírra

tette, egyszersmind oda illesztette azt a megjegyzést, hogy a halálbüntetés megszüntetésére is meg kellene tenni a kellő intézkedéseket.

A tárgyalások ezen kérdésre nézve külön indultak meg és hosszas hányás-vetés és kínos tanácskozások után 1787-ben a Josefinikus Btk. a halálbüntetést megszüntette a monarchia egész területén.

Három év múlva a törvényt Magyarországot illetőleg vissza kellett vonni.

A halálbüntetés megszüntetésének tényét a Karok és Rendek 1790-ben ignorálták és e büntetésnem ismét elfoglalhatta volna helyét a magyar igazságszolgáltatásban. Hogy csak nagyon szűk körben vélték alkalmazandónak, hogy ugyszólván csak elvben akarták fentartani: azt mutatja az 1792-iki Btk. javaslat, mely összesen hat eset számára fogadja el e büntetésnemet és ezekre nézve is oly záradékokat állít fel, melyek az alkalmazást a legkritikább esetekre szorították volna. Tehát szigorúan véve alig volt eltérés a dinastia és a nemzet felfogása közt.

A törvényesség szempontjából tekintve teljes igazuk volt a Rendeknek, midőn azon álláspontra helyezkedtek, hogy a halálbüntetés nincs eltörölve.

De nem fordítottak kellő figyelmet arra a körülményre, hogy amikor a dinastia lemondott a halálbüntetésről, ezzel lemondott arról is, hogy politikai perekben alkalmaztassa ezen büntetésnemet. Bármily paradoxnak hangzik is, Magyarország politikai szabadságának egyik garantiája rejlik József ezen intézkedésében. Politikai perben sem volt ugyanis többé szabad a halálbüntetést alkalmazni. S ez Magyarországra nézve annál nagyobb jelentőséggel bírt, mert a felségsértés még mindig azon Szent István korabeli tág definitio alapján állapíthatott meg, mely a pogányok felkelései ellen volt hivatva biztosítani a fiatal államot. A Karok és Rendek 1790-ben leginkább abban látták a politikai bíráskodás szervezetének gyengeségét, hogy rendkívüli bíróságokra lehetett bízni a pervitelt, s ezen hiányt orvosolták az 1790: LVI. törvénycikkkel, de a delictum fogalom meghatározása megmaradt a maga kezdetlegességében.

Ily körülmények közt a Karok és Rendek részéről politikailag nagyon tanácsos lett volna a József által megszüntetett halálbüntetést törvény útján szintén megszüntetettnek mondani ki, amint megtiltották ugyanők az 1790: XLII. törvénycikkkel a kivallatást és amint egyéb kiegyenlítő intézkedéseket is tettek az ugyanazon évbéli XLIII—LV. törvénycikkeken.

Lipót, a filozofus uralkodó, szerencsésnek érezte volna magát, ha a halálbüntetésnek bátyja által kimondott abolitívóját Magyarországon is biztosítva látja. Tudva van, hogy Lipót a halálbüntetést Toskanában mint nagyherceg 1786-ban megszüntette; s Józsefet éppen Lipótnak a reform terén tanúsított bátor fellépése erősítették meg elhatározásában, melyet az osztrák vezérlő férfiak akadékoskodásai többször csaknem megingattak.

A Karok és Rendekre nézve a halálbüntetés visszaállítása tekintetében kétségkívül az volt irányadó, hogy e nélkül a jobbágyok feletti nemesi bíráskodás elvesztette volna hatályosságát. A fegyelmező erő Magyarországon, mint az I. kötetben kimutattam, tényleg nem annyira a halálbüntetésben rejlett, hanem a botbüntetésben. De úgy látszik, hogy a botbüntetésben még sem igen bíztak s a kritikus idők számára mint végső eszközt a halálbüntetést fenn akarták tartani. Nem szabad felednünk, hogy a Hora és Kloska-féle parasztlázadás óta akkoron csak öt év múlt el, s a vezérek keréketöréséhez még József is — elvei felfüggesztésével — hozzájárult.

A fatum úgy hozta magával, hogy a viszonyok más irányu fejlődést nyertek, mint amilyentől a Karok és Rendek tartottak. Ők a jobbágyok eshetőleges lázadására

fordították figyelmüket. S egész más történt, mint amire készenlétben tartották magukat.

A halálbüntetés visszaállítása nem a parasztság, hanem a nemesség ellen használtatott fel.

Pár évvel később felfedeztetett a Martinovits-féle szövetség, melynek szálai Ausztriára és Magyarországra terjedtek ki. Ausztriában a hálózat elterjedése idejében fennállott még érintetlenül a József-féle büntető-törvénykönyv s ennek folytán a részesek egyikét sem ítélték a polgári bíróságok halálra; csak a katonai bíróság ítél halálra két tisztet. Magyarországon pedig a kir. tábla és a kir. Curia ítéletei alapján hét egyén végeztetett ki, köztük olyanok, kik Magyarország legtehetségesebb és legtanultabb férfiai sorába tartoztak.

Ezt az aránytalanságot a monarchia két államának ítéleteiben az okozta, hogy négy évvel azelőtt a halálbüntetés megszüntetésének kérdésében a magyar törvényhozás nem fogadta el a végrehajtó hatalom példátlan önkorlátozását és a nagy praeogativáról való lemondást.

Az a tény, hogy az Európában akkoron vezérszerepet vitt Habsburg-Lothringiai ház a halálbüntetés alkalmazásáról valamennyi országaira nézve lemondott, világtörténeti jelentőséggel bírt. S épp Magyarország — mint alkotmányos ország — volt képes ezen tényt maradandó hatásává tenni az által, hogy törvénybe iktatja. A dinastia egyoldalulag mindenütt visszavonhatta az intézkedést, csak az alkotmányos Magyarországon nem. Magyarország Karai és Rendei Józsefnek Ausztriában és Lipótnak Toskanában keresztül vitt intézkedését episód-szerű jellegétől megfoszthatták volna.

Helyénlevő lesz itt utalnom a Martinovics-per egyik részletére, mely szintén kapcsolatos a tárgyalt kérdéssel.

Tudva van, hogy a Martinovics-perbeli foglyokat előbb Bécsbe vitték és csak a megyegyűlések tiltakozásai után szállították őket Budára. Ezzel azonban a bécsi vezető körök éppen nem tettek engedményt. A porosz követ — mint Fraknoi feljegyzi a Martinovics-perről szóló munkájában — megírta a maga kormányának, hogy a foglyokat Magyarországra hozták, hol szigorubb törvények vannak érvényben, mint Ausztria területén.

A megyék teljes joggal biztak a királyi táblában és a Curiában, hogy nem fognak halálbüntetést kimondani; s ebben a bizalmukban keservesen csalódtak. . . . .

Sajátságosak a történeti események fordulatai.

Ötven évvel később az időközben tett keserű tapasztalatoknál fogva — a Martinovics-peren kívül a harminczas évek folyamán Wesselényi Miklós, Balogh János, az ifjak és Kossuth Lajos ellen indított politikai perek mindannyian hozzájárultak a kedélyek nyugtalanításához — a magyar törvényhozás kebelében Deák Ferencz és elvtársai vetik fel nagy nyomatékosággal a kérdést. Az egész ország örömmel fogadná a halálbüntetés megszüntetését. Ekkor azonban már gyökeresen megváltozott egész Európában a politikai konstellatio, s a dinastia nem hajlandó elfogadni a bátor reformot. Bizonyos ugyanis, hogy az 1843-iki javaslatot a főrendek és az udvar leginkább azért elleneztek, mivel az a halálbüntetést eltörölte.

Ismét elmúlik néhány év.

Bekövetkezik 1848.

Európa minden parlamentjében a halálbüntetés megszüntetésével foglalkoznak. A francia parlamentben Victor Hugó hallatja szavát a teljes abolitio mellett s a megszüntetés a politikai bűnügyekre nézve keresztülmegy. A frankfurti nemzetgyűlés kimondja a halálbüntetés megszüntetését; a porosz országgyűlés óriási többséggel szintén a teljes eltörlés mellett nyilatkozik. Bécsben is erős mozgalom támad a halálbüntetés megszüntetése mellett. Kimondatott az eltörlés a politikai bűnügyekben; a hivatalos lap pedig június 2-án

kijelenti, hogy addig, míg a törvényhozó hatalom nem határoz végleg a halálbüntetés kérdésében, a császár nem fogja megengedni, hogy a halálbüntetés akár csak egy esetben is végrehajtsák.

A magyar törvényhozásnak néhány évvel azelőtt még izolált álláspontja tehát általánosan elfogadottá lett.

S Deák Ferencz, a magyar igazságügyminiszter, Szalaynak június 3-án azt írja Frankfurtba, hogy néhány módosítást kellene még a munkálatokon tenni s kivüle nincs embere, kire ezt a munkát bizná, pedig nagy bajnak tartja, ha a kodex a jelen körülmények közt elmarad.

Deák Ferencz magatartására kétségkívül hatással volt azon tekintet is, hogy nem látszott egészen tanácsosnak a halálbüntetés és az esküdtszék kérdésének felvetésével még nehezebbé tenni a politikai helyzetet.

Annyi azonban bizonyos, hogy ekkor a dinastia elfogadta volna a halálbüntetés megszüntetését, s Magyarország képviselöje erre nézve nem tette meg a kellő lépést.

Elmulik ismét tizenkét év.

Deák Ferenczet a Országbirói Értekezletben találjuk. Indítványozza, hogy az osztrák büntető-törvénykönyv és a büntető perrendtartás helyébe ne az 1848 előtti magyar gyakorlatot fogadják el, hanem a halálbüntetést eltörlő 1843-iki javaslatot.

Most meg a kormány nem volt reábirható az indítvány elfogadására s a halálbüntetés megmaradt.

Ismét elmúlik néhány év.

Horváth Boldizsár igazságügyminiszter 1867-ben megbizta Csatskó Imre kir. táblai bírót, tenné meg az 1843-iki javaslaton a legszükségesebb módosításokat, hogy a javaslatot a képviselőház elé lehessen terjeszteni.

A Csatskó-féle munkálat nem látott napvilágot. Ugy látszik, hogy a képviselőház büntetőjogi radikalismusa és az udvar álláspontja közt Horváth Boldizsár nem volt képes az áthidalást biztosítani és ezért tette félre a kodifikációt.

A hetvenes évek elején Deák Ferencz és Csemegi Károly tanácskozásokat folytattak a büntetőjogi kodifikáció felett. Ezen tanácskozások folyamán megállapodás jött létre a halálbüntetés kérdésének megoldása tekintetében.

Deák Ferencz nemcsak a közjogi kiegyezést hozta létre, de a büntetőjogi kiegyezés alapvonalait is megállapította.

Az 1878: V. tcz. foglalja magában a halálbüntetést illetőleg a kiegyenlítő formulát, melyben a nemzet és a dinastia megegyezett.

Amíg ugyanis Németországban és Ausztriában a bíró bizonyos esetekben a törvény rendeleténél fogva *kénytelen* a halálbüntetést kiszabni, a magyar bírót ily kényszer nem terheli s ő maga szabadon választ a büntetési nemek között. Ezzel Magyarországon a bíróságok kezébe van letéve azon nagy kérdés megoldása, hogy a halálbüntetés alkalmazást nyerjen-e.

S ezt a jogot nem szabad kicsinylenünk. Más országokban a kegyelmezés utján egyedül az uralkodó gyakorolja. A bíróságok a legtöbb országban kötve vannak a törvény abszolút parancsoló rendelkezéséhez. Nálunk ily rendelkezés nincs. Tehát nem a korona, hanem a bíróság gyakorolja a halálbüntetés és a vele konkuráló büntetési nemek közt a választás jogát. Csak ha a bíróság a halálbüntetésre szánta el magát, hárul át a választás a koronára.

Ebből a rendszerből származott az a nevezetes tünemény, hogy bár a halálbüntetés nálunk nincs eltörölve, mégis öt éven át, 1895-től 1900-ig, a magyar királyi Curia egyetlen esetben sem szabta ki e büntetésnemét.

A fő-tanulság pedig e fejtegetésekből az, hogy nálunk a büntetőjog és a bűnvádi eljárás kérdéseinek fokozottabb *közjogi* és *politikai* jelentősége van, mint másutt.

Ennek felismerése folytán fordított Deák Ferencz oly nagy figyelmet a büntetőjogi kodifikációra. *Dr. Fayer László.*